

Szwarc, Andrzej

"Bogdan Jański założyciel zmarłych wsatańców 1807-1840", Ks. Bolesław Micewski CR, Warszawa 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/1, 215-216

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

znacznie rozwinięte i lepiej udokumentowane, stosunkowo niewiele jest w „Historii demokracji polskiej” twierdzeń i interpretacji wyraźnie błędnych. Na uwagę zasługuje też fakt, że autor przeciwstawiając się dominującym w jego czasach ocenom krytycznym wobec nurtów lewicowych czynił to z wielkim umiarem, unikając emocjonalnych sformułowań. Niniejsza reedycja pozwala na prześledzenie głównych cech pisarstwa historycznego Limanowskiego, który dostrzegał przemiany uwarstwienia społecznego i problematykę narodowościową ziem dawnej Rzeczypospolitej.

Należy wyrazić żal, że wydawca we wstępnym szkicu skupił uwagę na dobrze skądinąd znanym życiorysie autora, skrótowno natomiast potraktował charakterystykę jego twórczości publicystycznej i naukowej. Nie uzupełniono też pierwotnych przypisów wzmiankami o późniejszych ustaleniach badawczych. Jedynym oprócz przedmowy elementem aparatu naukowego jest indeks nazwisk. Nie po raz pierwszy strona edytorska pozycji wydanej w serii „Klasyki Historiografii” pozostawia uczucie niedosytu...

A. S.

Ks. Bolesław Micewski CR, *Bogdan Jański założyciel zmartwychwstańców 1807—1840*, Wydawnictwo Ośrodka Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1983, s. 511.

Książka B. Micewskiego zawiera szereg nowych ustaleń dotyczących m.in. wczesnej młodości postaci tytułowej, kontaktów Jańskiego z francuskimi socjalistami utopijnymi, oraz jego znajomości z najwybitniejszymi przedstawicielami Wielkiej Emigracji. Na uwagę zasługują nieznane dotychczas szczegóły (prawda, że na ogół drugo- i trzeciorzędnej rangi) odnośnie przyjaźni Jańskiego z Mickiewiczem oraz jego stosunków z Chopinem i Mochnackim. Wydawać by się mogło, że wszystkie źródła do biografii tych postaci zostały już gruntownie wyeksploatowane. Tymczasem ogromny wysiłek heurystyczny autora pozwolił na ujawnienie (zwykle na marginesie zasadniczego wątku książki) nowych, wartościowych przekazów. Bardzo staranna dokumentacja pozwoli historykom Wielkiej Emigracji i badaczom dziejów literatury polskiej w epoce romantyzmu pójść śladem kwerend B. Micewskiego. Wykorzystał on materiały z 38 archiwów i bibliotek polskich, francuskich, włoskich i watykańskich. Oprócz rzymskiego archiwum zmartwychwstańców (gdzie przechowywana jest bogata spuścizna rękopiśmienna Jańskiego, ale również np. listy Mickiewicza do Hieronima Kajsiewicza czy Fryderyka Skarbka do... Fouriera!) dotarł on do szeregu kolekcji francuskich, w tym do źródeł wytworzonych przez domy zakonne utrzymujące kontakty z działaczami religijnymi polistopadowej emigracji. Sięgnął też autor do zbiorów Biblioteki Polskiej i Muzeum Adama Mickiewicza w Paryżu, do Bibliothéque Nationale i archiwum francuskiego MSZ; w Polsce wykorzystał wszystkie chyba wchodzące w grę zasoby archiwalne i kolekcje rękopisów na czele z Biblioteką Czartoryskich w Krakowie. W efekcie powstała książka przepełniona szczegółami, zaś koleje życia Jańskiego odtworzono wręcz drobiazgowo.

Cenne ustalenia faktograficzne nie idą, niestety, w parze z wyważonymi interpretacjami i ocenami. Sugerując się treścią źródeł wytworzonych przez zmartwychwstańców i ich zwolenników autor nie szczędzi surowej krytyki, nieraz wyrażonej w pełnych emocji słowach, licznym przeciwnikom powstającego z inicjatywy Jańskiego zakonu. Dotyczy to zarówno prawicy, jak i lewicy. Na kartach książki wiele jest „emigracyjnego politykanctwa” (s. 19); Czartoryskiemu wypomina się dawną procarską orientację, demokratom — obce, masonskie inspiracje. By nie być gołosłownym — kilka próbek stylu: „W maju 1837 roku polscy monarchiści pod wo-

dzą Janusza Woronicza i Karola Sienkiewicza byli bardzo podnieceni polityczną podróżą samego A. J. Czartoryskiego, podobno po koronę do Rzymu i rzekomo bliskim powstaniem Czerkiesów. Ale książę szybko wrócił (po masońskim zjeździe europejskich arystokratów we Florencji) — by w Paryżu odebrać hołd nowych poddanych, szczególnie C. Platera — W czasie tej paryskiej komedii W. Zamoy-ski rozmówił się w Rzymie z Grzegorzem XVI i wrócił z tajną myślą wykorzystania członków kongregacji do celów politycznych monarchistów” (s. 332); „Tymczasem polska demokracja emigracyjna skończyła okres czeladnictwa antykatolickiego u frankistowskiej masonerii i o własnych siłach przystąpiła do ataku na nową kongregację” (s. 334 n.). Mamy zatem do czynienia z książką „zaangażowaną” — w złym znaczeniu tego słowa.

A. S.

Andrzej Walicki, *Między filozofią, religią i polityką. Studia o myśli polskiej epoki romantyzmu*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1983, s. 288.

Mimo iż jest to zbiór odrębnych studiów napisanych w ciągu dwunastu lat (studiów uzupełnianych i rozwijanych dla potrzeb niniejszej wersji, lecz tylko trzecie z nich zostało napisane specjalnie), autorowi udało się stworzyć z nich całość spójną, świadczącą o konsekwencji, z jaką powraca do problemu obecności romantyzmu w myśli polskiej, zwłaszcza zaś do właściwego romantyzmowi — a zasygnalizowanego w tytule — powiązania między filozofią, religią a polityką.

Wielotematyczność artykułów zwiększa tylko bogactwo i plastyczność wyłaniającego się z nich obrazu romantyzmu; wymienienie tytułów pozwoli przynajmniej po części zorientować się w treści rozważań: „Millenaryzm i mesjanizm religijny a romantyczny mesjanizm polski”; „Francuskie inspiracje myśli filozoficzno-religijnej Augusta Cieszkowskiego”; „«Filozofia narodowa», romantyzm i kryzys «absolutnego idealizmu»”; „Polska, Rosja i Stany Zjednoczone w koncepcjach Adama Gurowskiego”; „Cyprian Norwid: trzy wątki myśli”; „Stanisław Brzozowski i filozofia polskiego romantyzmu”. Studium ostatnie wykracza już poza chronologiczne granice romantyzmu jako epoki, wprowadzając do pracy perspektywę aktualizującą.

T. K.

Dzieje burżuazji w Polsce. Studia i materiały t. III, pod redakcją Ryszarda Kołodziejczyka, Polska Akademia Nauk. Instytut Historii, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich—Wydawnictwo PAN, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1983, s. 308.

Trzeci tom serii ukazał się blisko dziesięć lat po opublikowaniu pierwszego, w którym Ryszard Kołodziejczyk, kierujący Zespołem Dziejów Klas Posiadających w Instytucie Historii PAN, nakreślił program badań nad dziejami burżuazji i drobnomieszczaństwa na ziemiach polskich w XIX i XX w. Obecny zbiór zawiera 11 rozpraw. Jego cechą charakterystyczną jest to, że podejmuje rozpatrywane zagadnienia w szerszym niż dotychczas ujęciu terytorialnym, które do tej pory, było bardzo warszawskocentryczne. Jest to wynik, jak się zdaje, wciągnięcia do prac Zespołu szeregu osób z pozawarszawskich ośrodków naukowych (Krakowa, Poznania, Łodzi i Kielec).

Wiodącym wątkiem obecnego tomu są różne aspekty dziejów drobnomieszczaństwa. Zagadnienie miejsca drobnomieszczaństwa w społeczności Wielkopolski i Pomorza w latach 1875—1914, a więc w okresie rozwiniętego kapitalizmu, omawia Ste-